

ПЛЕС ПИСАЊА КАО ИСТРАЖИВАЊЕ ДОЖИВЉАЈА КЊИЖЕВНОГ ТЕКСТА – ЈЕДАН ПРИМЕР

Резиме: У раду ће бити приказани резултати истраживања које је реализовано у августу 2022. године у вртићу „Детињство“ у Лазаревцу. Предмет овог истраживања јесте испитивање дечјих емоција изражених у плесу писања, а подстакнутих књижевним текстом. Циљ истраживања је била артикулација емоција изражених у плесу писања. Добијени резултати обрађени су квалитативном анализом – тематски.

Осећања су испитана кроз разговор са децом о њиховим доживљајима и радовима насталим у току истраживања, као и кроз посматрање дечјих покрета за време трајања активности. Као подлога за истраживање коришћени су папири великих димензија, на којима су деца писала прстима помоћу темпера. Као подстицај за изражавање осећања обрађена су три књижевна дела – „Он је био такав“ Д. Лукића, „Био једном један вук“ Љ. Ршумовића и „Дрхтава песма“ М. Антића. Критеријуми за избор ових дела били су врста и интензитет емоција које су се у њима јављали. Након активности плеса писања уследила је полуструктурирана дискусија која се односи на дечје доживљаје, разумевање књижевног текста и њихове радове.

Кључне речи: плес писања, дете, емоција, књижевни текст, темпера

---

¹ tanjatomic954@gmail.com

УВОД

Да би дете истраживало свет око себе, усвајало нова знања и вештине, битно је да буде подстакнуто сопственим емоцијама. Метода плеса писања коју ћемо применити у овом истраживању заснива се, управо, на дечјим емоцијама (в. Усорен, 2008). Погодна је за развој дечје писмености, будући да су деца у том процесу подстакнута сопственим осећањима и својим природним покретима. Тренутна концепција Основа програма – Године узлета афирмише веру у капацитете деце предшколског узраста да активно учествују у свом учењу и развоју и подстиче да се прате дечја интересовања, схватања и осећања, што говори у прилог методи плеса писања (Године узлета, 2019: 10). При истраживању и разумевању дечјих емоција треба имати у виду и то да су оне условљене и њиховим узрастом (в. Буђевац, 2018: 38-39).

Да бисмо испитали дечје емоције, као подстицај ћемо користити три књижевна дела, која у деци читаоцима буде различите врсте емоције, које су и различитог интензитета. Први књижевни текст за подстицање доживљаја биће прича „Он је био такав“ Д. Лукића због тога што се у њој јавља смена емоција. Песма „Био једном један вук“ Љ. Ршумовића представља други текст који ћемо користити, и то због интензитета емоција које изазива. Треће књижевно дело јесте „Дрхтава песма“ М. Антића, која ће код деце изазвати различите емоције на основу своје звучности и сликовитости.

1. ПЛЕС ПИСАЊА

Плес писања представља методу писања руком намењену деци предшколског и раног школског узраста (између 3 и 12 година). Ауторка Рагнхилд А. Усорен годинама је радила као графолог у Холандији и Шведској. Комбинујући графолошке вештине са ликовном уметношћу и музиком, 2000. године развила је методу плеса писања.

Према речима ауторке, плес писања настоји да децу научи писању, почевши од њихових емоција и природних покрета, у њиховом сопственом „ритму“. Стварање покрета из властитих емоција од велике је важности за децу. Све примењиване активности теже томе да деца буду срећна и да им буде угодно у сопственом телу. У овим активностима нема грешака чак и ако се папир изгужва или га дете у бесу баци (в. Усорен, 2008: 3) .

Неодвојив је од музике, игре, песама и риме. Када је плес писања праћен музиком, деца тада цртају оно што чују. Не треба им рећи назив композиције, како би се фокусирали на саме звукове, а не на тематику. Они треба пажљиво да слушају звук и да се препусте осећају, а да затим тај осећај пренесу на подлогу по којој „плешу“ неким материјалом или делом тела (в. Усорен, 2008:3).

Плес може бити подстакнут и неким уметничким текстом. Док одрасла особа чита текст, дете своје осећаје изазване тим текстом преноси на подлогу извођењем плеса писања. Када као подстицај користимо текст, током извођења плеса писања и читања текста, можемо испитивати и хоризонт дечјег очекивања. Укључивање ове стратегије у плес писања представља вољу истраживача. Испитивање хоризонта очекивања представља стратегију која

додатно појачава доживљај рецепијената. Предвиђање у току читања уноси динамику у сам процес и појачава дечје интересовање и ангажованост јер дете жели да провери да ли су се његова очекивања остварила. Читање с испитивањем хоризонта очекивања користи једну од стратегија приповедања – технику реза. Текст се, по правилу, прекида тамо где је нека напета ситуација која захтева хитно решење или тамо где бисмо ми желели да сазнамо нешто о исходу прочитаног (в. Мићић, 2020: 223-225).

Приликом извођења плеса писања можемо користити маску за очи. Очи можемо прекривати само када смо сигурни да се деца не плаше тога што не виде и када увидимо да су спремни на то (в. Усорен, 2008: 10). Уколико дете пожели да скине маску са очију, то му треба и дозволити.

Улога васпитача је да деци дâ прилику да изведу што више покрета и да им омогући довољно места и материјала за истраживање. Уколико неко дете не жели да учествује, не треба га силити, већ му треба дати простора да са стране посматра осталу децу и само одлучи када ће им се придружити. Васпитач, такође, треба да обрати пажњу да шкрабање (понављање покрета) не пређе у усмерено цртање (в. Усорен, 2008: 11).

Писање је уско повезано са емоцијама. Та веза је најјаснија када су емоције блокиране јер се тада облици слова не могу лако написати. Када су емоције блокиране, можемо приметити и да деца прејакно притискају оловку, слова су нагло испрекидана, а речи и реченице су међусобно врло близу. Када се деца ослободе тих емоција, настаје мир и враћа се њихово самопоуздање (в. Усорен, 2008: 5).

2. ПОКРЕТ У ПЛЕСУ ПИСАЊА

Рагнхилдова је у својој књизи *Плес писања за најмлађе* (в. Усорен, 2008: 4-5) објаснила различите врсте покрета коришћене при реализацији ове методе.

Покрећи у личном простору. Већина покрета се може изводити стојећи, ходајући, седећи или лежећи на тлу. Ако нека деца не желе да учествују у извођењу покрета, могу лежати на поду, посматрати другу деци и укључивати се повремено, када то пожелеле

Покрећи на подлози за писање. Када деца савладају покрете у личном простору, прелази се на писање на некој подлози. Овај тип плеса писања подразумева рад на подлози за писање шкрабањем, вијугањем, шарањем, кружењем и истраживањем. Реч којом се свеобухватно подразумева рад на подлози, назива се „шкрабање“. Прибор и подлога за писање могу бити различити. На пример, дете може плесати својим прстима у песку. Такође, као прибор може користити и пастел, а као подлогу папир. Покрети по подлози могу бити различитих облика, извођењени различитом брзином и интензитетом.

Покрећи обема рукама. Приликом плеса писања често се користе обе руке, јер се на тај начин стимулишу обе мождане хемисфере. На почетку извођења ових активности, приметимо да је некој деци тешко да користе обе руке. Њих треба подстицати да их користе докле год у томе

уживају и осећају се пријатно. Када осете напор или неку потешкоћу, не треба инсистирати на коришћењу обе руке, већ могу наставити да шкрабају једном руком.

3. МЕТОДОЛОШКИ ПРИСТУП ИСТРАЖИВАЊУ

Предмет овог истраживања јесте испитивање дечјих емоција изражених у плесу писања, методи слободног писања руком, а подстакнутих књижевним текстом.

Крајњи циљ плеса писања јесте да деца науче да пишу, али је у примени ове методе акценат на целом процесу, који тежи интегрисању доживљајно-емоционалног са моторичким одговором детета. С обзиром на то да развој читалачке писмености представља целоживотни процес, за време трајања овог истраживања није могуће испитати дечју писменост у оквиру плеса писања и доћи до поузданих резултата о развоју њихове писмености. Стога је циљ нашег истраживања артикулација дечјих осећања изражених у плесу писања. У истраживању ћемо као подстицај за артикулацију емоција користити три различита књижевна текста, а као материјал у којем ћемо плесати прстима – темперу.

На основу циља и задатака могуће је поставити следећу општу хипотезу: Плес писања подстиче децу да током примене ове методе изразе своје емоције и да их именују.

Да бисмо испитали дечје емоције подстакнуте књижевним текстом, а изражене у плесу писања, користимо технику посматрања. Треба имати у виду да посматрање није само визуелно, већ је важно и акустички пратити тренутке у којима се јављају емоције и изводе одређени покрети. Добијени материјал обрадићемо квалитативном анализом – тематски.

Пре извођења ових активности, код деце ћемо покушати да освестимо коришћење различитих делова тела. Подстаћи ћемо их да покушају да плешу прстима помоћу темпера остављајући траг на подлози јагодицама прстију, употребом више прстију, целом шаком или, на пример, песницом. Деци ће бити понуђено да користе једну или обе руке, да гледају или жмуре док пишу прстима, као и изаберу да ли ће користити маску која прекрива очи.

Васпитач који спроводи истраживање унапред ће снимити читање одабраних текстова. Потребно је да његово читање буде изражајно, гласно и јасно, уз промену интонације. Током читања приче „Он је био такав“ Д. Лукића, применићемо технику реза и направити паузу у читању, у тренуцима неизвесности, како бисмо чули дечје претпоставке. Тренуци неизвесности у тексту, попут оног када Јоца обара шешир старцу, биће исказани повишени тоном. Интерпретација дела од стране васпитача биће емитована путем звучника три пута. Понављање покрета, ритуала, причање истих прича или бајки, певање истих песама, пружиће детету осећај поверења и сигурности (в. Усорен, 2008: 6). Стога се интерпретација текстова деци, у овом истраживању, емитује више пута.

По завршетку ове активности, имаћемо полуструктурирану дискусију, у којој ћемо разговарати о њиховом доживљају и о тумачењу књижевних дела. Тај разговор ће бити групни, али и индивидуални уколико васпитач код неког детета примети одређене покрете или пожели да чује додатна објашњења о дечјем раду или његовим изјавама.

Пре читања текста, деци ћемо рећи наслов текста, на основу ког ће она понаособ изабрати боју којом ће писати прстима по папиру (*Ако вам кажем да се њесма зове „Био једном један вук“; којом дојом дисће је ви њредсћавили?*). Они ће тада бирати само једну боју зависно од асоцијације коју у њима буди наслов дела. На почетку нећемо користити више боја како бисмо осигурали да дечји фокус током активности не буде на бојама.

Књижевни текстови који се користе у истраживању представљају избор истраживача и истраживачеве радозналости. Редослед коришћења књижевних дела је унапред одређен и условљен интензитетом и врстом емоција коју код деце желимо да испитамо.

Инструмент за подстицање дечјег доживљаја биће три књижевна дела која ћемо читати и полуструктурирана дискусија која ће се након плеса водити следећим редоследом:

1. „Он је био такав“, Д. Лукић (Лукић, s. a.)
2. „Био једном један вук“, Љ. Ршумовић (Ршумовић, 1988: 71)
3. „Дрхтава песма“, М. Антић (Антић и Томић, 2002: 40-41)

Прво дело које ћемо читати деци при извођењу плеса писања јесте прича „Он је био такав“ Д. Лукића јер у њој долази до честе промене осећања забринутости, љутње, кривице, стида, страха, туге, поверења и сумње, као и због неизвесности која влада до самог краја. Причу ћемо читати уз испитивање хоризонта дечјих очекивања. Читање ћемо прекинути два пута – након што прочитамо да је дечак оборио старчев шешир и други пут, када је старац пао, а дечак му, затим, дохватио шешир и помогао да устане.

Питања која можемо поставити деци у полуструктурираној дискусији а која се односе на разговор о доживљају јесу:

1. *Како сће се осећали док сће слушали ову ѡричу и ѡисали ѡрсћима?*
2. *Шћа вас је ућлашило?*
3. *Шћа вас је узнемирило?*

Питања која можемо поставити деци а која се односе на тумачење текста су:

1. *Како су се осећали они које је Јоца ѡаћао ѡрудвама? Како дисће се ви осећали да сће на њиховом месћу?*
2. *Како се осећао он када их је ѡаћао?*
3. *Како се Јоца осећао када је сћарац ѡао?*
4. *Шћа је сћарац рекао Јоци?*
5. *Како се Јоца осећао када му је сћарац ѡо рекао? Како дисће се ви осећали ѡада?*
6. *Шћа је рекао Јоца? Шћа дисће ви рекли да сће на Јоцином месћу?*

Уколико у дечјим покретима и радовима приметимо нешто значајно, можемо им индивидуално постављати питања попут:

1. *Поћледај ову линију. Каква је она у односу на осћале линије? Каква су била ѡвоја осећања у ѡренућку када си је најисао?*
2. *Приметћила сам да си имао ѡужан/забринућ израз лица када је ѡлас рекао да је сћарац ѡао. Како си се ѡада осећао? Где у ѡелу си осетћио ѡо осећање? Шћа си ѡада најисао?*

Други текст, „Био једном један вук“ Љ. Ршумовића, коришћен је као подстицај у пилот-истраживању и приметили смо да он код деце буди интензивна осећања. Управо зато смо одлучили да се она нађе на другом месту, након што се деца упознају са методом плеса писања.

Питања која можемо поставити деци а која се односе на разговор о доживљају јесу:

1. *Како с'ће се осећали док с'ће слушали ову њесму? Где с'ће у њелу осећили њо осећање?*
2. *Ш'ћа вас је ујлашило? А ш'ћа вас је рас'јужило?*

Питања која можемо поставити деци а која се односе на разговор о тексту јесу:

1. *Какав је дио вук?*
2. *Ш'ћа су дру'и мислили о њему? За ш'ћо су њо мислили?*
3. *Ко'а је вук волео? Ш'ћа њо значи?*
4. *За ш'ћо је вук желео њријаж'еље међу њсима и људима?*
5. *Где је вук њошао? Ш'ћа се њада десило?*

Уколико у дечјим покретима и радовима приметимо нешто значајно, можемо им индивидуално постављати питања попут ових:

1. *Примећила сам да си њроменио израз лица када си чуо да је вук желео њријаж'еље међу њсима и људима. Ш'ћа се њада дешавало у њеби? Ш'ћа си њада најисао?*
2. *Твоја рамена су се њоди'ла када је њлас рекао да су неке с'траже убиле вука. Ш'ћа си њада њомислио? Како си се осећао њада? Где си њо осећ'ио у свом њелу? Ш'ћа си њада најисао?*

Трећи текст, „Дрхтава песма“, није намењен деци предшколског узраста и од њих се не очекује разумевање текста. Васпитач ће читати песму у целости, без прекида.

Током ове активности, наш циљ је да сазнамо каква осећања код деце изазива звучност и сликовитост овог дела. Акценат је на дечјем доживљају ритма, мелодије и избора речи. У претходним активностима, деца су бирала једну боју којом ће писати на основу наслова дела. Током читања ове песме, деца ће бити понуђено да користе више боја приликом плеса писања.

Питања која можемо постављати деци а која се односе на њихов доживљај су:

1. *Како с'ће се осећали док с'ће слушали ч'и'ћање ове њесме? Где у њелу с'ће њо осећ'или?*
2. *Зна'ће ли како се зове њо осећање?*
3. *О чему с'ће размишљали док с'ће слушали ову њесму?*

4. РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА И ДИСКУСИЈА

У овом поглављу приказаћемо ток истраживања које се заснивало на претходно дефинисаним инструментима за подстицање доживљаја, као и резултате који се базирају на елементима плеса писања испоњених у испитивању, а који су у вези са прочитаним текстовима.

У истраживању је учествовало једанаесторо деце старије вртићке групе.

Текстове које смо користили као подстицај за плес писања читали смо редоследом који је објашњен у методологији рада. У оквиру сваког од њих, анализирали смо елементе плеса писања – 1. покрете, емоције, боје и маске; 2. смисао дечјих цртежа; 3. дечји доживљај текста, 4. као и дечје разумевање текста. Изузетно, у првој активности, у којој смо читали причу „Он је

био такав“, уз употребу технике реза, анализирали смо значај испитивања хоризонта очекивања на плес писања. Такође, одлучили смо да деци понудимо маске за очи током друге и треће активности, али не и током прве, јер су се тада први пут сусрели са овом методом.

***Плес писање уз читање и доживљавање шекспира
„Он је био такав“ Драјана Лукића***

Испитивање хоризоната очекивања. При првом читању приче користили смо технику реза, а наредна два пута читали смо је без прекида, како би деца стекла потпуни доживљај.

Дечја очекивања указивала су на то да је старац грдио или тукао дечака, те смо их замолили да нам објасне своје претпоставке. Најчешћи одговори били су усмерени ка очекивању неизбежне грдње или казне. Таква тежња у одговорима деце говори о актуелном васпитном обрасту, који може потицати из породице или вртића, а који се заснива на негативној реакцији ауторитета кроз казне и вербалне грдње. Како наводи Требјешанин, да би се, у традиционалном васпитању, постигло жељено понашање детета и да би оно усвојило моралне норме, користе се награде и казне (в. Требјешанин, 2009: 198).

Покрети при илустрацији писања. Деца су углавном писала руком коју иначе више користе, повлачећи кажипрст по папиру. Нисмо приметили код њих жељу да експериментишу и упусте се у трагање за покретима друге руке или других прстију. Могуће је да се узрок томе налази и у тенденцији васпитача да децу у вртићу припреме за начин писања који захтева школски систем, а да се, при томе, занемарују други облици дечјег изражавања покретима, који проистичу из њихових доживљаја и емоција.

Емоције. Имајући у виду да деца на овом узрасту своја осећања изражавају најчешће путем невербалне комуникације, током плеса писања пратили смо дечје покрете тела и лица. У тексту се, зависно од интенције аутора и промена у расположењима ликових мења и читалачки доживљај. Очекивано је да такве промене у тексту буду праћене и променама положаја тела и израза лица код деце, али то се није десило.

Боје. Већи део деце је избор боје аргументовао тиме што им је то омиљена боја, а неколико њих није знало да објасни критеријум избора боје. Можемо закључити да дечји избор није одређен побуђеним осећањима поводом прочитаног наслова, већ критеријумом који нема много везе са ситуацијом учења. Такође, треба имати у виду и да то што дете не уме да објасни критеријум по ком је изабрало боју, може спадати у побуђено осећање које оно не уме да опише.

Смисао дечјих цртежа. Након наших инструкција о начину писања, један дечак нас је упитао: „Шта морамо да нацртамо овде? Васпитачица нам увек каже шта морамо да нацртамо“. Претпостављамо да је дечја збуњеност тиме што му је дозвољено да пише у складу са својим замислима и осећањима условљена системом васпитања у којем је било прихватљиво да се деци, према вољи васпитача, намећу различити задаци, који често нису били у складу са њиховим потребама, доживљајима и интересовањима.

Дечји доживљај шекспира и вербална експликација. Када смо први пут поставили питање „Где у телу осећате то осећање?“, приметили смо да већина деце сматра да је срце задужено

за сва осећања и своје сензације у телу поводом осећања лоцирају у пределу срца. Њихови одговори су се у наставку дискусије променили тек након што смо их упитали да ли су неко осећање осетили у стомаку, рукама или ногама.

Дечје разумевање њекста. Приметно је дечје схватање према ком старац није знао да га је Јоца погодио. Ако узмемо у обзир старчеву мудрост, педагошки приступ детету и жељу да васпитава дете, он прећуткује чињеницу да је знао да га је Јоца погодио. Имајући у виду дечји узраст, можемо претпоставити да деца која су рекла да је знао да га је дечак погодио – то нису закључила из текста, већ су интуитивно осетила. У неком будућем извођењу овог истраживања, пожељно би било да наредни истраживачи ставе фокус на децу која су интуитивно осетила да је старац знао да га је дечак погодио и, затим, довести у везу њихове исказе са реакцијама и покретима испољеним у плесу писања, током читања текста.

Плес њисања уз чињање и доживљавање њекста „Био једном један вук“ Љубивоја Ршумовића

Покрећи њри њлесу њисања. Без обзира на то што смо се на почетку активности подсетили различитих покрета које смо користили, деца су писала повлачећи кажипрст једне руке по папиру. Њихови покрети били су спори, што је, претпостављамо, повезано са тужним осећањима која су се јавила код деце током интерпретације ове песме и плеса.

Емоције. Током разговара о дечјим претпоставкама на основу наслова, девојчица је одједном изговорила „Дошао ми је вртић до живца! Устајем у пет, значи не могу ни да спавам“. Питали смо је како се осећа, а она је одговорила да је бесна због тога. Приметна је њихова потреба да изразе своје унутрашње доживљаје проузроковане њима познатим факторима, те у неком будућем извођењу овог истраживања, деца могу изводити плес писања подстакнута својим тренутним осећањима. Током разговора о дечјим осећањима израженим током интерпретације дела, дечји одговори указивали су на осећање туге због вукове смрти.

Боје. Боја на коју је децу, у највећем броју случајева, асоцирао назив песме, песме јесте црвена боја. Асоцијативно, црвена боја се може везати за вука при помисли на опасност и крв која долази од његове намере да једе животиње, која се стереотипно приказује у бајкама. С друге стране, сама деца ту асоцијативну копчу не освешћују, већ у аргументацији наводе другачије критеријуме, попут омиљене боје.

Маске за очи. Када смо понудили маске, троје њих изразило је жељу да пишу са маском на очима, док су остала деца рекла да се плаше и да не желе. Предочили смо им да у сваком тренутку могу да их склоне са очију ако пожелу да пишу отворених очију или осете страх и нелагодност.

Смисао дечјих њршјежа. Приметно је да сви радови садрже елементе текста и да су тематски повезани са песмом. С једне стране, треба имати у виду могућност да интензитет емоција децу одвуче од стереотипних ликовних представа и подстакне изражавање нечег мање свесног. Вукова смрт је оставила највећи утисак на њих, што можемо видети и на њиховим радовима – четворо њих представило је вукову смрт. Једно дете је смрт приказало кроз вулкан у који је

вук ускочио и више га нема. Друго дете је нацртало вука, али га је у потпуности обојило када је чуло да је умро, тако да се више не примећује на папиру „јер је умро и нема га, па не може да буде ни на цртежу“. С друге стране, треба имати у виду да деца од васпитача често добијају налог да илуструју прочитани текст, те се код њих јавља потреба да у свом цртежу дају значење које се подудара са значењем прочитаног текста. Стога је важно да се фокус самих налога који се саопштавају деци помера са илустровања садржине текста на изражавање осећања које текст побуђује, што не мора увек искључивати приказ садржине. .

Дечји доживљај текста и вербална експликација. Током полуструктуриране дискусије приметили смо да је код све деце присутно осећање туге. Из њихових одговора можемо закључити да је у фокусу њиховог доживљаја вукова смрт, као и да су и њихове емоције покренуте тим неправедним чином.

Дечје разумевање текста. Када смо покушали да питамо децу на коју боју их асоцира назив песме и изговорили: „Ако вам кажемо да се песма зове *Био једном један вук*“, дечак нас је прекинуо и рекао „Ја бих узео пушку и убио га“. На наше питање „Зашто?“, одговорио је да је вук опасан. У читање песме која проблематизује стереотипе, дакле, крећемо са дечјим предуверењем да је вук опасан, страشان и зао. Оне је било у потпуности промењено након читања текста.

Када смо их упитали „Зашто су мислили да је вук зао“, добили смо одговор „Зато што је вук“. Овакво размишљање, претпостављамо, произилази из њиховог претходног читалачког искуства са текстовима у којима је вук представљен као опасан и зао или су у питању општи стереотипи о вуку (в. Мићић, 2020).

Плес писања уз читање и доживљавање текста „Држава песма“ Мирослава Анђића

Покрећући при плесу писања. У току активности, двоје њих нас је упитало да ли могу да пишу четкицама уместо прстима. Имајући у виду да дете представља водиљу у плесу писања, одлучили смо да им понудимо четкице, као и могућност да сами одлуче да ли ће сликати прсти-ма или четкицом. Учили смо да су покрети деце која су користила четкице били бржи од оних који су писали прстима. Разлика у брзини условљена је тиме што је поступак писања четкицом приближан писању оловком, које они примењују свакодневно. Претпостављамо и да је дечја жеља за коришћењем четкица повезана са тим што је то активност коју они често практикују, те им тај познати начин писања, потенцијално, пружа осећај сигурности и самопоуздања.

Емоције. У овој активности дошло је до знатне промене дечјих емоција. Сам наслов песме је код њих изазвао страх, те су деца у слушање песме кренула вођена тим осећањем. Током слушања песме, дошло је до потпуног преокрета у дечјим емоцијама. Она су се, подстакнута извођачком интерпретацијом овог дела, осећала срећно, радосно и узбуђено.

Боје. За разлику од претходних активности, у којима су деца бирала једну боју којом ће писати, током ове им је било понуђено да користе више боја, што је код њих изазвало одушевљење.

Маске за очи. Пре почетка активности деци смо понудили маске. Сва деца су изразила жељу за коришћењем маски током писања, али су после пар минута затражили да их скину, говорећи да им је чудно и да се плаше.

Смисао дечјих цртежа. Иако је првобитна дечја асоцијација на дрхтање и „Дрхтаву песму“ било осећање страха, у њиховим исказима и покретима присутна су искључиво позитивна осећања, попут среће, радости и смеха. Деца су кроз плес писања приказала елементе који су у складу са њиховим афинитетима, као што су цвет, срце и облаци, а који су се појавили и током слушања првог текста. Међу цртежима примећујемо и „сунцокрет среће“ и „шарени вулкан, најлепши на свету“, који представљају плод дечје маште.

Дечји доживљај текста и вербална експликација. Деца су дрхтање прво повезивала са осећањем страха, а затим са неком скорашњом ситуацијом у којој су се уплашили. У читање песме ушла су са преуверењем да у овој песми доминира, управо, страх.

По завршетку плеса писања, уследила је дискусија о њиховим доживљајима подстакнутим прочитаним делом. На питање о томе како су се осећали док су слушали песму, дечји одговори су били „срећно“ и „најлепше“. Када упоредимо емоције које су деца изразила пре и након читања песме, примећујемо да су у супротности. Нагли прелазак емоција из хладноће и страха у осећање среће и пријатности, довео је до интензивнијег доживљаја среће, за коју су деца рекла да су је осетили „свуда“. Оваква промена и интензитет осећања пробудили су и њихов свет маште, из ког су настали „сунцокрет среће“ и „шарени вулкан, најлепши на свету“.

5. ЗАКЉУЧНО РАЗМАТРАЊЕ

У закључном разматрању објединићемо запажања до којих смо дошли приликом излагања резултата, кроз претходно издвојене теме.

Ефекти плеса писања. Иако смо очекивали да ће се промена дечјих емоција изразити у плесу писања, кроз различите покрете, већина њих је, током свих активности, писала повлачењем кажипрста оне руке коју иначе више користи по папиру. Примећујемо да је велики утицај уобичајеног писања које децу ограничава у избору начина изражавања, док их плес писања, супротно томе, подстиче да се изражавају на природан начин, у складу са сопственим доживљајима.

Иако је прозни текст „Он је био такав“ читан уз примену технике реза, којом се наглашавају тренуци узбуђена и напетости, дечје емоције у плесу писања биле су израженије када су као подстицај коришћени поетски текстови. Интензивна осећања при читању поетских текстова, попут туге коју су доживели током слушања песме „Био једном један вук“ и среће коју су осетили током читања „Дрхтаве песме“, а која се косила са њиховим почетним очекивањима, лоцирали су „свуда, по целом телу“. Присутно је и дечје схватање према ком се све емоције налазе у пределу срца, а које је на почетку активности било доминантно.

Коришћење боја одабраних на основну назива дела деца су најчешће аргументовала тиме да им је то омиљена боја. Иако свакако постоји могућност да је код неких то био критеријум,

у случају песме „Био једном један вук“, евидентно је да код деце постоји асоцијативна копча на основу које су вука повезали са црвеном бојом, али они ту копчу не освешћују на овом узрасту.

Употреба маски за очи током писања деци делује занимљиво и примамљиво, али их њихови страхови у томе ограничавају. У глави детета које се први пут срело са оваквим начином писања, одмах се јавила мисао да ће, због немогућности гледања, можда промаштити папир током писања и обојити сто. Тај притисак и страх од грешке условљени су понашањем околине, из ког често проистичу грдње на рачун онога ко случајно обоји сто или одећу. Да би се остварио смисао коришћења маски у плесу писања, не треба их наметати деци, већ их треба учинити доступним у простору, тако да их сами користе када осете да су спремни.

Смисао дечјих цртежа. У току истраживања, приметили смо да су дечји цртежи и њихова тематска повезаност са књижевним делом у великој мери условљени интензитетом осећања које је дати текст изазвао у њима. Сви цртежи настали током интерпретације песме „Био једном један вук“ садржали су тематске мотиве песме – вука, његову смрт и стражу. Дечји доживљај и доминантно осећање туге поводом вукове смрти приметни су у њиховим цртежима, колико и у вербалним исказима. Такође, при тумачењу ових резултата, треба имати у виду и дечју потребу да у својим цртежима донесу значење које се подудара са значењем текста, а које је подржано учесталим налозима васпитача да деца илустрају прочитани текст. Стога је важно да се фокус самих налога који се саопштавају деци помера са илустровања садржине текста на изражавање осећања које текст побуђује, што не мора увек искључивати приказ садржине. Радови настали током читања „Дрхтаве песме“, такође, указују на повезаност цртежа са присутним дечјим емоцијама. Подстакнути осећањима радости, писали су према својим афинитетима, откривајући и свој свет маште. Током читања приче „Он је био такав“, која у њима није пробудила интензивна осећања, појавиле су се две групе дечјих радова. Приметно је да је већи део њих плесом писања приказао елементе који нису тематски повезани са књижевним делом и нису у сагласју са њиховим доживљајима подстакнутим тим текстом. На пример, неки од њих су се осећали тужно јер се старац повредио, али су тада насликали срца, вулкан и балоне.

Дечји доживљај њекстиа и вербална експликација. Кроз анализу дечјих одговора добијених у дискусији након прочитаних поетских текстова, можемо уочити да је дечји доживљај у плесу писања подстакнут прочитаним делима и у складу са њиховим осећањима и схватањима текста. Када је реч о прозном тексту, дечји доживљај није био у складу са њиховим разумевањем и доживљајем дела. Када смо децу питали „Како сте се осећали док сте слушали причу и писали прстима?“, њихови одговори су већином указивали на осећање пријатности. Супротно томе, у наставку дискусије, открила су се осећања беса, туге и кривице подстакнута књижевним делом. Чини се да су они, у овом првом сусрету са плесом писања, одвојено посматрали доживљаје које је у њима изазвало писање прстима од оних који су у вези са прочитаним текстом. Стога можемо рећи да је присутна врста дисоцијације у којој је општи утисак позитиван, а нека појединачна осећања која су побуђивана обојена су непријатношћу.

Дечје разумевање њекстиа. Дечје разумевање текста условљено је системом васпитања у ком одрастају, као и стереотипима који су у њему присутни. На сам помен вука, деца су га ока-

рактарисала у негативном контексту, у складу са стереотипима који су присутни у многим њима познатим делима. Дечја очекивања и тумачење приче „Он је био такав“ обликована су традиционалним системом васпитања, у ком је присутно кажњавање. Део њих интуитивно је осетио да је старац прећутао чињеницу да га је погодио дечак који му је помогао да устане, док се већина деце задржала на наивном нивоу тумачења текста, према ком старац није знао да га је Јоца погодио.

Ово истраживање довело нас је до бројних сазнања, закључака и ставова, које ћемо узимати у обзир у даљој васпитно-образовној пракси. При тумачењу резултата, треба имати у виду да је ово прво квалитативно истраживање на тему плеса писања које је изведено у Србији, да је узорак истраживања мали, као и да је време истраживања било кратко. Ставови и закључци настали током овог истраживања могу се испитати више пута, на већем броју деце и у дужем временском периоду истраживања. Такође, полуструктурирана дискусија, која чини сегмент нашег инструмента истраживања, није тестирана на већем броју деце, а током ње могуће је да деца утичу једна на другу и да мењају ставове (в. Томић, 2022).

*

Чланак је заснован на мастер раду *Плес писања као исцртавање доживљаја књижевности*, насталом под менторством проф. др Вишње Мићић, а одбрањеном 29. септембра 2022. године пред комисијом коју су чинили још и доц. др Бојан Марковић и доц. др Владимир Вукомановић Растегорац.

Извори

1. Антић, М., Томић, М. (2002). *Плави чујерак у јаравом сокаку*, Београд: ЈРЈ.
2. Ршумовић, Љ. (1988). *Ма шта ми реће*, Београд: „Zrinski“ Ђаковец.
3. Лукић, Д. (s. a.). *Драган Лукић – крајике приче*. Приступљено 29. 5. 2022. http://bibliotekalazarevac.org.rs/festival/arhiva/dragan_lukic/tekstovi/pesme1.htm

Литература

1. Буђевац, Н. (2018). *Психологија образовања за васпитаче*, Београд: Учитељски факултет.
2. Године узлета (2019). *Основе програма предшколског васпитања и образовања*. Београд: Министарство просвете, науке и технолошког развоја.
3. Мићић, В. (2020). *Дејте читалац и хронологија читања*, Београд: Учитељски факултет.
4. Требјешанин, Ж. (2009). *Представа о дејету у српској култури* (Антологија српске књижевности), Београд: Учитељски факултет.
5. Томић, Т. (2022). *Плес писања као исцртавање доживљаја књижевности* (мастер рад). Београд: Учитељски факултет.

6. Usoren, R. A. (2008). *Ples pisanja za najmlađe: Program predvježbi za djecu u dobi od 3 do 5 godina*. Lekenik: Ostvarenje d.o.o.

Tanja Tomić

Preschool Institution “Rakila Kotarov Vuka”, Lazarevac

THE DANCE OF WRITING AS AN EXPLORATION OF THE EXPERIENCE OF A LITERARY
TEXT – AN EXAMPLE

Abstract: The results of the research that was done in August 2022 in the “Detinjstvo” kindergarten, based in Lazarevac, will be presented in this paper. The subject of this research is the examination of children’s emotions expressed in the write dance, and stimulated by the literary text. The goal of the research is the articulation of emotions expressed in the write dance. The obtained results were processed by qualitative analysis - thematically. Feelings were examined through talking with children about their experiences and works created during the research, as well as through observing the children’s movements during the activity.

Large-sized papers were used as a pad for the research, on which the children painted with their fingers using tempera. As an incentive for the expression of feelings, three literary works were processed – *He Was Like That* by D. Lukić, *Once Upon a Time There Was a Wolf* by Lj. Ršumović and *The Trembling Song* by M. Antić. The criteria for the selection of these works were the type and intensity of emotions that appeared in them. The painting activity was followed by a semi-structured discussion related to the children’s experiences, understanding of the literary text and their works.

Keywords: write dance, child, emotion, literary text, tempera

Раг њримљен: 4. 5. 2023. / Раг њрихваћен: 11. 6. 2023.